

INLEIDING.

Wanneer gij, mijne jonge vrienden, de kaart van het koningrijk der Nederlanden vóór u legt, dan zal het u niet moeilijk vallen, daarop de landstreek aan te wijzen, die de provincie Gelderland vormt. Zijn vruchtbare bodem, zijne heerlijke dreven en gezonde luchtgesteldheid maken ontegenzeggelijk Gelderland tot eene der schoonste provinciën van ons vaderland. Zijne bergen en heerlijke vergezichten, zijne vriendelijke dalen, doorsneden door rivieren en beken, die leven en vruchtbaarheid aanbrengen, en vooral zijne boomgaarden, die in de lente met haren bloesmosdors prikken en in den herfst beladen zijn met appels en peren, maken het tot een goed en heerlijk land; en geen wonder dan ook, dat zoo vele menschen er gaarne willen wonen, en zoo vele vreemdelingen er zich in steden en dorpen nederzetten. Ik veronderstel dan ook, dat gij, die dit leest, of althans de meesten uwer, weten zult, hoe het er in Gelderland uitziet, want gij zijt er geboren en grootgebracht, of hebt er, des zomers, gedurende eenen korteren of langeren tijd vertoefd. Maar misschien verlangt gij ook wel eens te weten, hoe het er hier voor eenige eeuwen uitzag, wat er zoo al gebeurde, en welke menschen er woonden? Aan dat verlangen zal ik trachten te voldoen, want mijn voornemen is, u in

dit werkje eenigzins bekend te maken met de geschiedenis van Gelderland.

In den laatsten tijd heeft men eene menigte oude perkamenten en papieren op zolders en torens van voormalige kasteelen gevonden. Zij, die de moeite namen, deze somtijds bijna onleesbare stukken te ontcijferen, zagen al spoedig, dat zij verhalen bevatten, die voor Gelderland en ons geheele vaderland van het grootste belang waren. Kundige mannen hebben daaruit de ware geschiedenis van dat gewest opgemaakt. Ik hoop, mijne vrienden, dat gij veel genoeg vinden zult in de lezing dezer bladen, waarin wij getracht hebben, u het voornaamste dier geschiedenis zoo bevattelijk mogelijk voor te stellen. Moge het uwe liefde vermeerderen voor het schoone gewest, waar de Voorzienigheid u geplaatst heeft, om te leven en werkzaam te zijn.

Opdat gij nu alles, wat ik u in dit werkje ga verhalen, goed moocht begrijpen, verzoek ik u de kaart van ons land vóór u te nemen. Gij ziet daar, hoe de Rijn, op de hoogte van het Lobith, in ons land valt, om zich weldra in drie breede takken te verdeelen, n.l. de Rijn, de Waal en de IJssel. Al het land, dat door deze drie rivieren eenige uren verbesproeid wordt, heet thans Gelderland. De middelste tak, de Rijn, scheidt de Veluwe van de Betuwe, en de Waal loopt midden door het kwartier van Nijmegen heen tot dáar, waar Gelderland door de Maas wordt begrensd. De bovenste tak, de IJssel, scheidt weder de Veluwe van het graafschap Zutphen, door de Gelderschen ook wel alleen *de Graafschap* genoemd. De steden, dorpen en kleinere rivieren, aan en tusschen die drie groote stroomen gelegen, zijn u, vertrouwd ik, bekend; dat alles hier te herhalen

zou een vervelend werk zijn. Maar die rivieren bleven in vroegeren tijd op verre na niet zoo geregeld en rustig binnen hare oevers; toen waren er nog geen dijken en sluizen, die ons land tegen zware overstromingen behoedden, en aan die stroomen eenen geregelden afloop naar zee bezorgden. Het land was vol moerassen en lage gronden, en dus hadden de rivieren vrij spel, vooral des winters; en niet zelden gebeurde het, dat zij, met geweld buiten hare oevers tredende, huizen en menschen in hare vaart medesleepten, en een nieuw rivierbed vormden, waardoor het oude langzamerhand uitdroogde. Zoo weet men, dat de scheiding van den Rijn en de Waal vroeger veel hooger op plaats had; zelfs meent men, dat de Rijn oudtijds, niet zoo als nu, langs Emmerik, maar langs Kleef en Nijmegen heeft geloopt. In oude rivierbeddingen, zooals het *Kermisdal* bij Kleef, zijn daarvan nog de blijken voorhanden. Hieruit kunt gij afleiden, hoe weinig men weet van de voormalige gesteldheid van Gelderland; alleen kan ik u verzekeren, dat het er lang zoo goed niet uitzag als tegenwoordig. De Veluwe toch, waar de grond uit heide en zand bestaat, was met zware, dichte bosschen bezet, waar wilde dieren, vooral wolven en zwijnen, huisvestten; de Betuwe was nog het meest voor den landbouw geschikt; want, omdat dáár het land laag is, werd het dikwijls door de rivieren overstroomd en vruchtbaar gemaakt; maar op vele plaatsen was het vol moerassen en zeer ongezond.

De eerste bekende bewoners van Gelderland waren, zoo als gij weet, de Batavieren. Zij hadden zich gevestigd in een gedeelte van de tegenwoordige Betuwe, en men wil in Batenburg, dat al eene zeer oude stad is, hun naam te-

rugvinden. Zullen wij nu hier alles haarklein herhalen, wat er al over die Batavieren geschreven is, hoe zij leefden en wat zij deden? hoe zij de bondgenooten der Romeinen werden, en later tegen diezelfde Romeinen weder opstonden onder aanvoering van CLAUDIUS CIVILIS? Mij dunkt, gij weet dit alles reeds, en hebt het althans uitvoerig en aangenaam voorgesteld gevonden b. v. in het werk van den heer VAN LENNEP. Wij stappen dus vluchtig over de geschiedenis der Batavieren heen, en vermelden alleen nog, dat zij, bij de toenemende verzwakking van het Romeinsche Rijk, beurtelings door verschillende volken, onder den algemeenen naam van Franken en Saxen bekend, overwonnen werden, zonder dat de Romeinen in staat waren, hunne oude vrienden en bondgenooten tegen al die vijanden te beschermen. Zij smolten als het ware met die volken samen, en na het jaar 357 na Christus geboorte, wordt hun naam niet meer genoemd.

De Veluwe werd vroeger bewoond door de Felaven. Deze hadden omstreeks dienzelfden tijd veel last van de invallen der Friezen, een groot volk, dat toen veel meer gronds innam dan het tegenwoordige Friesland, en zich zelfs over geheel Holland, ja, tot aan de Schelde uitbreidde. Zij strekten hunne strooptochten dikwijls uit tot op de hooge en barre Veluwe, waar zij echter niet veel van hunne gading vonden; zoo trokken zij steeds heen en weder, al roovende, plunderende en jagende naar hartelust, en dreven andere volken, welke zij dáar in de bosschen vonden, voor zich heen, tot dat ook zij eindelijk zich voor goed in hetgeen thans Groningerland, Friesland en Noord-Holland wordt genoemd, nederzetten.

Het graafschap Zutfen was vroeger Germaansch, en

werd nu eens door het eene, dan weder door het andere volk bewoond; maar de Saxers, die uit het noorden van Duitschland kwamen, hebben er het langst stand gehouden.

Hoe nu die onderscheidene landstreken, die van tijd tot tijd weder andere namen kregen, eindelijk tot een groot gewest, Gelre of Gelderland geheeten, vereenigd werden, zal ik u in dit werkje geregeld verhalen. Wel is waar, zal ik in den beginne nog wel het een en ander moeten aanroeren, dat ook in onze vaderlandsche geschiedenis gevonden wordt, maar van lieverlede komen wij toch op Gelderschen bodem terug, en eindelijk bepalen wij ons uitsluitend tot de *Geschiedenis van Gelderland*.